

BO CAVEFORS:

Shiamuslimernas världsrevolution

Relationerna mellan kristna och muslimer har alltsedan 1960-talet försämrats. Sedan Khomeini och De Muslimska Bröderna tog kommandot bland muslimerna har den dialog mellan katolska kyrkan och islam som påbörjades efter andra Vatikankonciliet stagnerat.

De islamska fundamentalisterna kämpar för en islamsk världsrevolution och inskränker de kristna kyrkornas rörelsefrihet i länder där islam har politiskt inflytande.

Dialogen mellan katolska kyrkan och islam som påbörjades efter andra Vatikankonciliet, har stagnerat sedan Khomeini och *De Muslimska Bröderna* tog kommandot bland muslimerna. De islamska fundamentalisterna kämpar för en islamsk världsrevolution och samtidigt inskränker man kraftigt de kristna kyrkornas rörelsefrihet i länder där islam har politiskt inflytande.

Det militanta islam har under 80-talet gjort en rad uppmärksammade aktioner. Störst betydelse hade upploppen den 31 juli 1987 i Mekka, som slutade i en massaker då saudiarabiska säkerhetsstyrkor dödade 600 shiitiska pilgrimer.

I början av detta år sköts en katolsk präst ihjäl på öppen gata i Pakistan. I Turkiet har 129 kristna arresterats och torterats enbart därför att de, enligt Amnesty International, är kristna. I Afrika utspelas en häftig kamp om kontinenten skall bli islamsk eller kristen.

Ett uttryck för de skarpa politiskt-religiösa motsättningarna är det islamska mordhotet mot Wole Soyinka i samband med Rushdieaffären. Den libyske revolutionsledaren Kaddafi har mycket skickligt utnyttjat den också i Europa spridda uppfattningen att islam, i motsats till kristendomen, inte belastas av ett kolonialt förflutet och därför tjänar de afrikanska ländernas "nationella befrielse".

Också i de västeuropeiska industriländerna lever kristendom och islam i konflikt. Det finns drygt tio miljoner muslimer i Västeuropa. De flesta är gästarbetare från Turkiet, Jugoslavien och Mellan-Östern.

Bo Cavefors är bokförläggare.

Försämrade relationer

Relationerna mellan kristna och muslimer har sedan 1960-talet försämrats på ett sätt som också kan avläsas statistiskt. Det finns i dag totalt drygt en miljard muslimer. Lika många bekänner sig till kristendomen. Ett exempel på islams framgångar: i Västberlin bor 300 000 muslimer men endast 260 000 katoliker trots att katolska kyrkan i dag är det största kristna samfundet i Västtyskland.

Mot slutet av 70-talet betraktade man i Västeuropa islam som en religion på frammarsch som resultat av intensivt missionsarbete. I Västtyskland talade man om islam som den "tredje religionen". Islams missionsframgångar har emellertid avtagit under de senaste åren. Tillväxten av antalet muslimer beror i dag på ökad invandring. Muslimerna lever ofta i samhällets marginaler som gästarbetare. De är socialt och kulturellt isolerade i getton eftersom de motsätter sig att integreras i det europeiska livsmönstret.

Fundamentalismen är i dag den drivande kraften inom islam. En av Europas främsta islamologer, professorn Udo Steinbach, menar att fundamentalisterna avböjer en dialog med kristendomen därför att den anser sig vara den enda sanna religionen. I *Leben im Islam* skriver Ernest Gellner att islam visat sig vara den mest resistenta religionen gentemot det industrialiserade samhällets avarter.

Europa har en del av skulden till islams oförsonliga hållning gentemot kristendomen. Under århundraden sysslade man med islam enbart med målet att revidera profeten Mohammeds Gudsuppfattning. Så småningom kom katolska kyrkan till insikt om att man måste lära sig skilja mellan religion och politik. Vid sina

närmanden till islam hänvisar Vatikanen i dag till att "alla folk tillhör samma gemenskap, har samma ursprung" och att kristendomen och islam har samma Gud. Vatikanen ser med "stor aktning" på muslimer eftersom de "tillber den ende Guden". Man hänvisar till gemensam trospraxis och troslära.

Konfrontationerna mellan kristendom och islam började under 700-talet då arabiska muslimer snabbt byggde ut makt sfären till att omfatta Egypten och Nord-Afrika. Redan 711 ockuperade muslimer Gibraltar. Det västgotiska riket gick under, men 732 lyckades kristendomen genom att segra vid Poitiers hindra att islam spreds från Spanien in i det centrala Europa. I öster segrade islam över det bysantinska riket och under 900-talet föll Sicilien. Arabisk kultur och islam dominerade i Spanien in på 1500-talet.

Från katolsk sida kände man sig länge hjälplös gentemot islam. Man menade att kristendomen besatt den fullständiga och enda sanningen, att med den siste apostelns död var uppenbarelserna slut. Islam var *i sig* en omöjlighet. Islam kunde omöjligt vara en ny religion, på sin höjd en häretisk sekt.

Trots allt lades emellertid redan under medeltiden grunderna till en andlig förståelse av islam när den engelske munken Robert av Ketton översatte *Koranen* till latin. Vid åtskilliga universitet grundades arabiska institut och mot slutet av 1800-talet bedrevs inom katolska kyrkan en trovärdig historisk-kritisk forskning kring islam, under ledning av bl a Ignaz Goldziher och Theodor Nöldecke.

Islams reaktion på katolska kyrkans närmanden har skiftat. Positiva resultat har man framför allt nått på det vardagliga

planet, men den Universella islamska förklaringen från 1980 och Islams förklaring om de mänskliga rättigheterna 1981 visar att muslimerna inte är beredda till en positiv dialog med kristendomen.

I dag är det i alla länder i Mellanöstern förbjudet att förkunna kristendomen. Experter menar att detta och fundamentalismen inom islam är ett resultat av den muslimska världens oförmåga att anpassa religionen till det moderna samhället. Västvärldens höga levnadsstandard leder till häftiga motreaktioner och till uppmaningar från religiösa ledare att islam måste söka sig tillbaka till sitt ursprung för att överleva.

Kontakterna med katolska kyrkan

Islam har visat två ansikten vid kontakterna med katolska kyrkan. Å ena sidan beundrar man kyrkans enhet och organisation, den sociala och fostrande verksamheten och kyrkans politiska och diplomatiska styrka. Islam imponeras av den karitativa verksamhet som utförs av ordenssystrar. Moder Teresa citeras med beundran i islamsk press.

Avståndstagandena är dock av vidare omfattning än uppskattningen. Islam identifierar katolska kyrkan med västvärlden i sin helhet. Katolska kyrkan är orsak till korståg, kolonialism, kapitalism, marxism, nedbrytande av familjen och den allmänna omoralen. Kristendomen sådan den praktiseras i västvärlden reduceras till att enbart vara en idealistisk lära, en humanism. Katolska kyrkan anklagas för att acceptera den västliga världens dekadens och till dekadensen inom de europeiserade samhällsgrupperna i den islamiska världen.

Islam har i dag ingen kapacitet att föra en meningsfull moral-teologisk diskussion med katolska kyrkan, som i dag kan erbjuda kvalificerade vetenskapsmän som är beredda att föra en konstruktiv dialog med islam, t ex professorn Christian W Troll vid Vidyajyoti-institutet i New Dehli. Islamska vetenskapsmän med motsvarande kunskaper om kristendomen finns inte. Islam är en teologi som inte utvecklats sedan 1200-talet. Vid de stora seminarierna i Al-Azhar i Kairo och i Deoband i Indien finns endast ett fåtal och inte särskilt kvalificerade muslimer som kan betecknas som kristologer.

Fundamentalisterna

De fundamentalistiska rörelserna inom islam som i dag dominerar den muslimska världen uppstod redan under mellankrigstiden, främst *Det Muslimska Brödraskapet*, som grundades 1928 i Ismailia av folkskolläraren Hassan al-Banna. Redan hos denna första generation moderna fundamentalister finns de åsikter företrädda som utmärker Khomeinis islam: att befria den islamska världen från kolonialism, emotionellt stark antieuropeism, tron på en karismatisk ledare i spetsen för det kommande heliga kriget mot judendom och kristendom. De muslimska brödernas idéer har omsatts i praktisk handling av Khomeini. Med stridsropet att islam befinner sig i en "överlevnadskamp" åstadkom den iranske ledaren vad före honom ingen mäktat, att slå en religiös och politisk bro mellan shiiter och sunniter.

När Mohammed dog år 632 kom de fyra kaliferna till makten, Abu Bakr, Omar, Osman och Ali. När Ali efter mor-

det på Osman valdes till kalif blev Omijade Muawija, släkting till Osman och ståthållare i Syrien, hans fiende.

Alis anhängare kallades för Shiat Ali, dvs Alis parti. På Omijades uppdrag mördades Ali i moskén i Kufa år 661 och därmed stärktes motsättningarna mellan shiiter och Muawija-anhängarna. Konflikternas höjdpunkt nåddes med slaget vid Kerbela år 680 då Alis son Hussein dödades av Yazid, Muawijas son. Sedan dess är Kerbela shiiternas främsta vallfartsort i Irak.

Det finns i dag drygt etthundra miljoner shiiter, vilket är drygt 11 procent av det totala antalet muslimer. Khomeinis revolution har delat muslimerna i två läger i de 36 länder där islam omfattas av befolkningens flertal; också i det kristna Europa är muslimerna delade i en fundamentalistisk och i en moderat riktning, oberoende av om de är shiiter eller sunniter.

Maktkamp pågår mellan de muslimer som tillhör det av Saudiarabien understödda *Islamska Världsförbundet* och den khomeinistiskt präglade *Islamska Världsrörelsen*. Denna maktkamp inom islam medför att dialogen mellan kristna och muslimer praktiskt taget upphört eftersom de khomeinitrogna ser sig som den islamska världsrevolutionens spjutspets.

Katolska kontaktförsök

Katolska kyrkan är den enda större institution som försöker få igång en interkonfessionell kontakt med muslimerna, i första hand för att åstadkomma bättre sociala och kulturella förhållanden för gästarbetarna. Verksamheten dirigeras genom Vatikanens Sekreteriat för icke-

kristna. I Västtyskland sköts arbetet av missionsällskapet *Weissen Väter* som 1978 startade ett institut för kristet-islamisk dokumentation (CIBEDO). *Weissen Väter* är ett av kardinalen Lavignerie 1868 i Alger grundat sällskap för missionsarbete i det svarta Afrika. I Europa sysslar man i stor utsträckning med att söka kontakt med muslimerna. Teologisk diskussion är emellertid utesluten. Också det praktiska samarbetet sker inom snäva gränser, vilket intygas av den f d västtyske diplomaten Murad Wilfried Hoffmann, som konverterat till islam. I tidskriften *Al-Islami* skriver han att ingendera parten är betjänt av att man "negligerar skillnaderna mellan de båda religionerna och försöker dölja detta obestridliga faktum". Det är emellertid viktigt att framhålla att ortodox islam tar avstånd från alla ytterligheter och förespråkar samexistens mellan de tre uppenbarelserreligionerna judendom, kristendom och islam.

Den islamska fundamentalismens aggressivitet aktualiserar två frågor som samtidigt är två utmaningar:

- 1) skall kristna länder i framtiden tvingas visa samma intolerans mot muslimer i sina länder som i dag visas mot kristna i muslimska länder;
- 2) kommer islams korståg mot judendomen och kristendomen att stärka och fördjupa tron hos judar och kristna?

Trots att en av ledarna för de *Muslimska Bröderna* i Sudan, Hassan al-Turabi, för några år sedan försäkrade att islam har "90% gemensamt" med kristendomen, finns det föga som talar för att de kristna kyrkorna inte tvingas ta upp kampen mot det aggressiva islam.